

“Konservatif Liberalizm”: Bir Türkiye İronisi

Gülşen Kaya

Doktora Öğrencisi | Bilkent Üniversitesi, Siyaset Bilimi Bölümü

liberal düşünce, Yıl 18, Sayı 69-70, Kiş-Bahar 2013, s. 121-131

Özet

Fikir akımlarının ortaya çıkıp, geliştikleri coğrafi konjonktürden bağımsız bir rota çizmeleri ve çıkış koşullarından bağımsız şekillenmeleri sosyal bilimlerde çok sık rastlanan bir durum değildir. Bahsedilen akım, liberalizm gibi küresel kabûl görmüş ve belli birtakım ana temaları olan bir düşünce olsa dahi, siyasî düşünceler konjonktürel olarak buldukları coğrafyada yeniden anlam kazanmakta ve yeniden üretilmektedirler. Liberalizmin Türkiye serüvenine baktığımızda ise, başka alternatif ekoller bulunmakla birlikte, devletin geçmiş yıllarda yapmış olduğu dine yönelik baskı ve psikolojik şiddet politikalarının etkisinde kalan, bu uygulamaları yakından gözlemleyen ve kendilerinin “liberal” bir eğilim geliştirdiğini savunan ciddi bir kesimin olduğu kabûl gören bir gerçektir. Bahsedilen dindar liberallerin bir kısmı liberalizmi daha kapsamlı özümseyerek, bütüncül bir özgürlük anlayışı sergilemekte, hatırı sayılır bir çoğunlukta olan diğer kısmı ise, “kendine Müslüman” bir tavır sergileyerek, liberalizmi indirgemeci bir yaklaşımla kendi gereksinim duyduğu özgürlük olanlarından ibaret saymakta ve Türkiye’nin konservatif liberal ironisini düşün dünyasına armağan etmektedir. İkinci grupta yer alan konservatif liberallerin duyarsız kalmakta ısrar ettiği özgürlük alanlarının başında ise, cinsiyet eşitliği ve cinsel özgürlükler gelmektedir.

Liberal kavramının yalnızca bir ideolojiye mensup olan kişi olarak değil, aynı zamanda liberal-muhafazakâr siyasî düzleminde (1)objektif bilgilere dayanan bilişsel bir değerlendirme biçimi ve aynı zamanda (2) sembollerin etkisiyle oluşan değerlendirme fonksiyonu olduğu özellikle 1980’lerden sonra kabûl gören bir gerçektir (Cobb ve Elder, 1973:313). Yani, liberal olmak ya da olmamak gibi katı ve keskin bir ayrışmadan ziyâde, “ne kadar” ya da “ne ölçüde” liberal olmak ve yine ne ölçüde “muhafazakâr olmak” diğer bir deyişle “liberal olmamak” kavramsallaştırması öne çıkmaktadır. Bu bağlamda, liberal ve

konservatif kavramlarının sağ-sol gibi iki-kutuplu politik bir düzlemin birbirine en az benzeyen hatta kimi zaman antagonistik olduğu düşünülen iki uç noktasında bulunduğu varsayılmaktadır. Bireylerin liberal-muhafazakâr düzlemindeki kavramsal duruşlarının, onların oy verme ve belli konularda fikir geliştirme gibi alanlarda etkili olduğu, yapılan birçok araştırma ile doğrulanmıştır (Nie, Verba ve Petrocik: 1979; Stimson, 1975; Knight, 1985; Jacoby 1986, Conover ve Feldman 1981). Liberal ve Muhafazakâr bu bağlamda birbirinin zıttı iki ideolojik ölçüt gibi görünse de, Kerlinger (1967:112) gibi bazı düşünürler de meseleyi zıtlıktan çok, aynı düzlemin birbirine en az benzeyen iki ucu olarak değerlendirmektedir. Kısacası, denilebilir ki liberal ya da muhafazakâr kavramları özellikle davranışçı yaklaşımlarda hep ya da hiçten ziyâde, “ne derece?” sorusu ile ölçülmektedir. Türkiye’de de siyasî liberalizm ve kapsayıcı liberalizm gibi iki ana eksen oluşmuştur ve bu iki ana eksenden ilki bütüncül olmayan liberalleri de içermektedir (Erdoğan 2005:25-26). Diğer yandan da Atilla Yayla’nın da belirttiği gibi Türkiye’de birbirinden farklı birçok liberal ekol bulunmakta ve bunların pek azı katı bir liberal duruş sergileyebilmektedir (Özipek 2005:623; Yayla 2003:122). Bu bağlamda liberalizmin Türkiye serüvenine ilişkin yapılan analizlerde “ne ölçüde” sorusunun sorulmasının gerekliliği kuşku götürmez bir gerçektir.

Bir yandan liberal ve konservatif birbirine en uzak iki nokta gibi görülürken, diğer taraftan liberal-muhafazakâr ya da muhafazakâr-liberal gibi melez kimliklerin de oluştuğu gözlenmektedir. Bu çerçevede Müller liberal muhafazakâr kavramını Burke ve Tocqueville gibi liberalizmle muhafazakârlığı harmanlamış düşünürler diğer liberallerden sosyal nominalizm konusunda ayrıldıkları için kullanmaktadır (Müller 1982; Cristi 1989:718) Diğer yandan Hayek de ekonomi alanındaki geniş liberal algısının yanında, rasyonalizme karşı geliştirdiği kuşkucu tavır nedeniyle konservatif liberal olarak anılan bir düşünürdür (Cristi 1989). Sonrasında da ekonomi ve sosyal konularda geliştirilen tavırların birçok bireyde farklı şekillenebildiği ve esasında ekonomik konuların kendi içinde, sosyal konuların da kendi içinde ölçülmesi gerektiğini savunan yaklaşımlar gelişmiştir (Asher, 1980; Weisberg and Rusk, 1970, Conover and Feldman 1981). Dünya çapında güvenilir bir özgürlük indeksi çalışması olarak kabul edilen Freedom House da özgürlükleri kendi içinde üçe ayırarak incelemektedir: ekonomik özgürlükler, bireysel özgürlükler ve hükümetlerarası ilişkilere dâir özgürlükler. Elbette metodolojik olarak böyle bir ayırım yapmak birtakım pratik sonuçlar doğursa da, esasında özgürlüklerin bir bütün olduğunu ve aslında bir alanda özgür olmama durumunun diğer alanlara da yansıtacağına altını çizmek gereklidir. Ne var ki, ortaya çıkan sonuçlara göre, birçok örnekte gerçek durum ideal olandan farklı olmakta ve

genelde ekonomik özgürlüklere yaklaşım ile bireysel özgürlüklere yaklaşımlar arasında farklılıklar ortaya çıkabilmektedir.

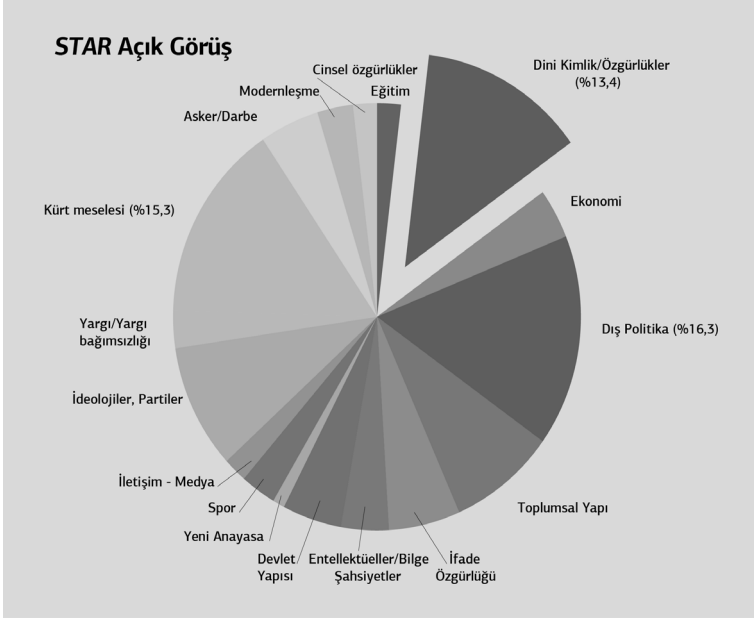
Türkiye örneğine bakıldığında ise, azınlıkta kalan liberal sol düşüncesini saymazsak, Türkiye’de sol düşünce genel olarak Kemalizm düşüncesi ile harmanlandığı için, devletçilikten beslenen ekonomi algısının yanısıra, etnik meselelere, dinî özgürlüklere ve farklı kimliklere karşı kuşkucu bir bakış açısı geliştirmek suretiyle, ulus-devlet felsefesi çevresinde şekillenerek, hem sosyal hem de ekonomik meselelere karşı benzer bir tutum sergilemektedir. Diğer bir deyişle, dönemler arasında farklılık göstermekle birlikte genel olarak Türkiye’de özgürlükler konusunda tutucu bir yaklaşım sergileyen sol düşüncenin, ekonomide de benzer eğilimi sürdürdüğü söylenebilir. Örneğin, Orhan Koloğlu Bülent Ecevit’in anlatıldığı *Kim Bu Ecevit?* kitabında, Ecevit’in ekonomiye bakış açısının, 1990’ların sonu ve 2000’li yılların başında 1970’lerdeki yoğun devletçi söylemden çıkarak, daha çok piyasa ekonomisine yakın bir hâle geldiğini ileri sürer. Diğer taraftan, Kemalizmin gölgesinde siyaset yapan CHP ve merkez sol ekolünün karşısında yer alan merkez sağ partiler hem ekonomik hem de bireysel özgürlükler alanlarında görece daha liberal bir eğilim geliştirmişlerdir. Liberalizmin devlet nezdinde çok makbul bir ideoloji olmaması, özellikle de altı okun Anayasa’ya girdiği 1937 yılında Liberalizmin de yasaklanması (Yılmaz 2005), liberal eğilimlerin Türkiye serüveninde genel olarak diğer eğilimlerle iç içe geçerek daha eklektik biçimde gelişmesine neden olmuştur. Devletin din ve etnisite konusundaki katı ve kararlı tavrı, uzun yıllar boyunca kendilerini “öteki” olarak hissetmiş özellikle dindar, gayri Müslim, Türk olmayan gibi sıralanabilecek “mâkûl olmayan” kesimlerin özgürlük mücadelesi içine girerek, liberalizme yaklaşan bir tavır geliştirmesine zemin hazırlamıştır.

Tüm bu gruplar içinde liberal düşüncede sayısal çoğunluğu teşkil eden kuşkusuz dindar kesimdir. İstiklâl Mahkemeleri, Türkçe ezan, kılık-kıyafete ilişkin devlet düzenlemeleri, parti kapatmalar ve darbelerle bastırılmış olan dindar kesimin hatırı sayılır bir kısmı, bilhassa 28 Şubat ertesinde kendilerini daha liberal bir yaklaşım geliştirirken bulmuşlardır. Bu durumu Soli Özel ve Ali Sarıkaya çok güzel özetlemektedir: 28 Şubat travmasının ardından “Kemalistlerin gazabından kurtulabilmek için hukuk devletine, dolayısıyla AB’ye ihtiyaç duyma noktasına” hızla gelen İslâmcıların, liberalizmle flörtü de kaçınılmaz hâle geldiği söylenebilir (Özel ve Sarıkaya 2005:467). Bu bağlamda, Millî Görüş çizgisinin katı Avrupa karşıtı, millî ekonomici, anti-Semitist ve milliyetçi-ümmetçi yapısı yavaş yavaş terk edilerek, yerine daha özgürlükçü, Avrupa Birliği’ne sırtını dayayan bir yaklaşım benimsenmeye başlanmıştır. 28 Şubat sürecinde Refah Partisi’nin kapatılması ile yerini alan Fazilet Parti-

si, bu bağlamda programında daha serbest piyasa yanlısı, AB'yi destekleyen ve görece daha özgürlükçü bir yaklaşım çizerek, liberal-muhafazakâr bir parti olarak tanımlanmaya başlanmıştır (Yıldız 2003:22). Meseleyi yalnızca kurumsal bir liberalleşme eğiliminden ibaret saymak kuşkusuz eksik kalacaktır. Toplumsal eğilimlerin ölçüldüğü çalışmalarda da görüldüğü gibi, (Sayarı ve Esmer 2002; Çarkoğlu ve Kalaycıoğlu 2007) İslâma yakın partilerdeki dönüşüm kitlelerden bağımsız olmamış ve tabanda da benzer bir dönüşüm göze çarpmıştır.

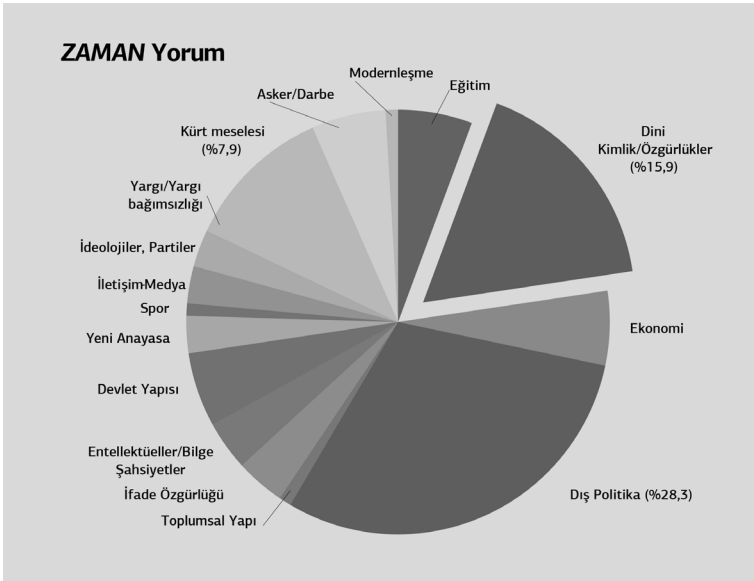
Meseleyi yalnızca araçsal bir yaklaşımla değerlendirmek ve “Türkiye’de dindar insanlar baskı gördüler ve bu baskıdan kurtulmanın tek yolu olarak liberalleşmeyi seçtiler” demek, amacını aşan, eksik bir iddia olacaktır. Mustafa Edoğan’ın da belirttiği gibi, liberalizmin mutlak akılcılığa karşı ölçülü akılcı bir yaklaşım geliştirmiş olması ve Hayek tarafından “eleştirel akılcılık” olarak adlandırılan bu tutumun, aynı zamanda toplum için en iyiyi bilen bir ege-men ideolojiye ve toplumsal mühendislik projelerine tereddütle yaklaşması ve bu eğilimlerin totalitarizme yol açacağı ön kabûlü (Erdoğan 2005:24) kuşkusuz konservatiflerle liberaller arasında felsefî bir yakınlık da kurmaktadır. Türkiye’de konservatif diye niteleyebileceğimiz ve Kemalist devletin yoğun akılcı toplumsal mühendislik projelerinden payını almış bireyler için, liberal düşünceyi benimsemek, felsefî olarak çok zor görünmemektedir. Şerif Mardin’in Kemalizm tahlilinde kullandığı insanların Kutsal Kitap’a bakarak iş yapmalarının önüne geçerek, onları rasyonel vatandaşlar olarak görme ısrarı (Mardin 2011), inanan kesimlerin kendilerini “rasyonel olan” – “dinî olan” dikotomisinde konuşlanmak zorunda hissetmelerine yol açmıştır. Sonuç olarak, felsefî açıdan da birbirine çok uzak olmayan liberal ve muhafazakâr kesim, bilhassa 28 Şubat süreci sonrasında Millî Görüş’ün yoğun devletçi, millî ekonomici ve ümmetçi eğilimlerinin daha özgürlükçü bir zihniyete evrilmesiyle daha yoğun bir ittifak içine girmişlerdir. Öte yandan, ana akım sol, belli dönemlerdeki birkaç istisna dışında hem ekonomik hem de sosyal meselelerde devletin otoriter bakış açısının yılmaz bir temsilcisi olmuştur.

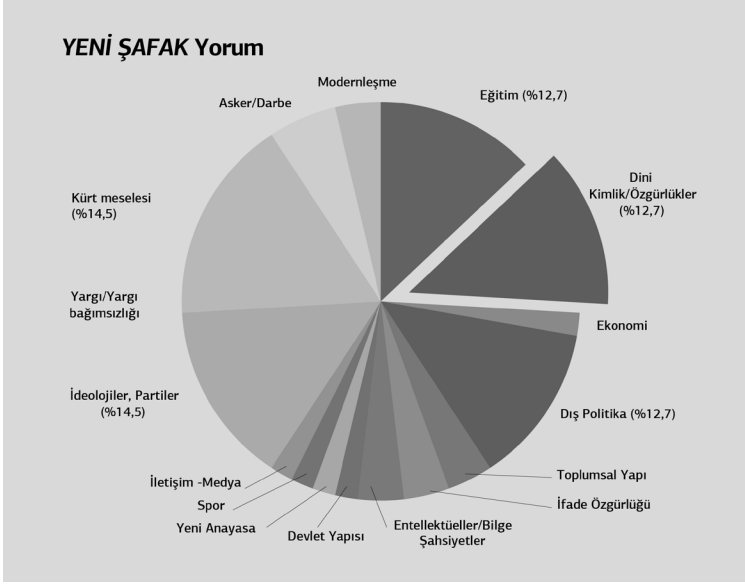
Türkiye’de bu yüzden mevcut duruma ilişkin “ne ölçüde?” sorusunu yöneltirken, özellikle de konservatif liberaller açısından ekonomik-sosyal meseleler şeklinde ayrıştırmak pek anlamlı bir sonuç çıkarmamaktadır çünkü taleplerin birçoğu sosyal alanda yoğunlaşmışken, ilgilenilmeyen, önemsenmeyen ve belki de içten içe çözülmesi istenmeyen problemler de yine sosyal alan çerçevesinde yer almaktadır. Yani Türkiye’nin konservatif liberalleri için ayrışma unsuru ekonomik meselelerden çok, sosyal nitelikli bir seyir izlemekte ve özellikle “cinsiyet ilişkileri ve eşitliği, cinsel özgürlükler” alanından oluşmaktadır.

Grafik 1. 5 Eylül 2012-15 Ekim 2012 tarihleri arasında *Star* gazetesinin internet sitesinde yer alan 104 makale incelenmiştir. Bu makaleler son dönemde basılmış olup, sonrasında elektronik ortama aktarılmıştır.

Grafik 2. 15.08.2012-15.10.2012 tarihleri arasında *Zaman* gazetesini internet sayfasındaki 113 Yorum incelenerek yukarıdaki tablo oluşturulmuştur.

Grafik 3. 01.07.2012-15.10.2012 tarihleri arasında *Yeni Şafak* gazetesinin internet sayfasında yer alan 55 yorum incelenerek yukarıdaki tablo oluşturulmuştur.

Foucault, söylemin her şey olduğuna inanır. Söylem, yalnızca konuşulan sözler ya da yazılar değil, dağıtılmış ya da kazanılmış toplumsal rollere uygun olarak söyleyenin perspektifini ve ön kabûllerini de yansıtan bir bilgi ve anlam üretme biçimidir. Söylemin gücü, söyledikleri kadar, dışarıda bıraktıklarında da gizlidir. Yani bir şeyi ifade ederken, birçok başka şeyi yok saymak, aslında sizin güç ve iktidar denkleminde oluşturduğunuz söylemin niteliğini belirler (1980). Bu çalışmayı yaparken, Türkiye’de yayınlanan konservatif-liberal tandanslı 3 gazetenin yorum bölümlerinin son dönemlerde hangi konulara eğildiğine ve eğilmediğine yani söylemlerine bakarak, konservatif liberal kesimin genel olarak problematiklerinin ne olduğunu ortaya koymak amaçlandı. Bu yazılar incelenirken, hangi konulara değinildiği kadar, nelerin görmezden gelindiği de önemsendi. Çalışmaya esas olan yorumların yazarları, gazetelerin dâimî köşe yazarları tarafından değil, çoğunluğu akademisyen olan entelektüellerden oluşmaktaydı¹. Bu bağlamda, yorum bölümlerinin gazetelerin diğer bölümlerine kıyasla popüler olma kaygısından biraz daha uzak ve köşe yazılarına kıyasla daha analitik yazılar olduğunu öne sürmek yanlış olmayacaktır. Ne var ki, hangi yazıların yayımlanacağı, yazarların eğilimle-

¹ Yorum bölümlerine yazı gönderen entelektüelleri bütünüyle konservatif liberal olarak tanımlamak yanlış olur; çok farklı kesimlerden yazan kişilere bu gazetelerin yorum bölümlerinde rastlamak mümkündür.

ri kadar gazetelerin pozisyonuna uygun yürütülen bir editörlük aşamasından geçtikten sonra netleşmektedir. Bununla birlikte, bu gazetelerin okur kitlelerinin çoğunluğunun, bazı dinî hassasiyetleri olan konservatif liberallerden oluştuğunu söylemek çok yanlış olmayacaktır. Aslında gazetelerin meselelere karşı geliştirdikleri tutum ile genel okuyucu profiline yani müşterilerinin tutumları arasında bir paralellik olduğu açıktır. Bu bağlamda, konservatif liberal eğilimli bu üç gazetenin entelektüellerin gönderdiği yazılardan yaptıkları seçkilere baktığımızda, aşağıdaki konuların ağırlıkla ele alındığını görmekteyiz.

Grafiklerde de görüldüğü gibi, konservatif liberal kesimin Suriye ile yaşanan sıcak gündem başta olmak üzere dış politikaya duyarsız kalmadığı, dinî özgürlüklere özellikle önem atfettiği, Kürt meselesine ilişkin önceki yıllarda sürdürdüğü ketum tavrından vazgeçip, meselenin siyasal ekseninde tartışılabilir hâle gelmesi ile artık daha proaktif ve özgürlükçü bir yaklaşım sergilemeye başladığı görülmektedir. Özellikle 27 Nisan 2007 muhtırasına siyasî erkin verdiği net tavır ve sonrasındaki gelişmeler, bir zamanlar konservatif-liberal kesim için en ciddî demokratikleşme sorunlarından biri olarak görülen asker ve darbe meselesinin gündemde daha az yer almaya başladığı göze çarpmaktadır. Dindar bireylerin ve grupların bundan bir on yıl kadar öncesine kadar kronik meselesi hâline gelen üniversitelerdeki başörtüsü yasağı, İmam-Hatip liselerinin üniversite sınavlarındaki dezavantajlı durumu, camilerde ve okullarda din derslerinin tatmin edici düzeylerde olmaması gibi dinle ilişkili birçok sınırlamanın ortadan kalktığı günümüzde, konservatif-liberal kesimin özgürlük gündeminde yine de din özgürlükleriyle ilgili konuların üst sıralarda yer alması, meselenin bu kesim açısından ne kadar hayatî olduğuna işaret etmektedir. Yine bu yazılar arasında, dinî kurumların devletten bağımsızlaşması yönünde taleplerin dile getirilmesi ya da Diyanet İşleri Başkanlığı'nın durumu gibi devletin din alanındaki etkinliklerini eleştiren yazılara pek rastlanmamaktadır. Diğer bir ifadeyle, konservatif liberaller, devletin dine destek çıkmasından çok rahatsız görünmemektedirler. Dinî özgürlükler ve Kürt meselesi dışında kalan ifade özgürlükleri ve yine genel olarak özgürlüklere kurumsal bir çerçeve sunmayı vaat etmesi açısından yeni anayasa tartışmalarının gazetelerin yorum sayfalarında görece az bir yer bulması, konservatif-liberal kesimin kapsayıcı liberal anlayışa henüz tam olarak sâhip çıkamadığını düşündürmektedir. Parti kurultaylarının ağırlıkla işlendiği “İdeolojiler, Partiler” alanının, “Devlet Yapısı” ve “Dinî Özgürlükler”in hâricinde ve ayrı bir başlık altında incelenen “İfade Özgürlükleri” alanlarından daha küçük yere sâhip olduğu görülmektedir. Devlet Yapısı, Yeni Anayasa, Asker/Darbe ve Yargı Bağımsızlığı alanlarına ayrılan yazı sayısının toplamının neredeyse yalnızca “Dinî Kimlik/Dinî Özgürlükler” alanına ayrılan yazılara eşit durumda

olduğu görülmektedir. Bir başka ilginç nokta ise, Kürt meselesi dışındaki konulara yoğunlaşma oranının bu üç gazetede birbirine yakın seyretmesidir. Özetle, Kürt meselesi dışında konservatif-liberal kesimin öncelikleri birbirine yakındır ve dinî kimlik ve özgürlüklerle ilgili meseleler, yapısal birçok özgürlük sorununun önüne geçmektedir.

Özgürlük ve liberalleşme düzeylerini ölçen çalışmalarda cinsiyet eşitliği ve cinsel özgürlükler önemli bir yere sâhiptir. Bu bağlamda kürtaj, kadın-erkek eşitliği, eşcinsel hakları gibi cinsiyete ilişkin konular özellikle 1970'lerden sonra liberal-muhafazakâr çizginin ölçümünde belirleyici olmaya başlamıştır (Asher 1980). Bu açıdan, cinsiyet özgürlükleri alanına konservatif liberallerin ne tür bir yaklaşım geliştirdiği, bu grubun özgürlükçülük düzeyini ölçmekte önemli bir değişkendir. Yukarıda bahsedilen zaman dilimleri içinde adı geçen üç gazetenin internet sayfalarında yayımlanan yorumlar bu gözle incelendiğinde, *Yeni Şafak* ve *Zaman* gazetelerinde cinsiyet eşitliği ve cinsel özgürlükler alanına fazla girilmediği gözlenmiştir. Bu konuda Star gazetesinin *Açık Görüş* ekinde yayınlanan iki yazının bir tanesi kürtajın sakıncalarından bahsetmekte, diğeri ise Türk toplumunun cinsiyete yaklaşımını analiz etmektedir. Diğer bir deyişle, incelenen yazılarda, kadın-erkek eşitliği, kürtaj hakkının savunusu, eşcinsellere dâir problemler ya da çözüm önerilerinin dile getirilmesi, aile içi şiddetin önlenmesi gibi bireysel özgürlükler kapsamına girebilecek birçok konu konservatif liberal yapı içinde gündem dışı kalmıştır. Dünya Ekonomik Forumu'nun ekonomik katılım ve fırsatlar, eğitime katılım, yaşam ve hayatta kalma ve politik güçlendirme gibi dört ana eksenini inceleyerek oluşturduğu Küresel Cinsiyet Ayrımcılığı İndeksi'ne göre, Türkiye, 2012 yılında, 2006 yılına göre 8 sıra gerileyerek, 135 ülke arasından 124. sırada yer almıştır (Global Gender Gap Report 2012:9). Cinsiyet ayrımcılığındaki bu vahim tabloya, vücut dokunulmazlığının ihlâliyle ilgili gazetelerde her gün çıkan haberlere, kronik aile içi şiddet problemlerine ve güncel sayılabilecek kürtaj tartışmalarına rağmen konservatif liberal ekolün bu konulara bu denli duyarsız kalması düşündürücüdür.

1973'te ABD'de *Roe v. Wade* adıyla bilinen ve yıllardır konservatif-liberal ayrışmasındaki belirleyici unsurlardan biri olarak görülen kürtaj tartışmasında, liberaller genel olarak kadın haklarının korunması, bireysel özgürlükler ve mahremiyetin kişinin inisiyatifinde olması gibi nedenlerle kürtaj hakkını savunagelmektedirler. Diğer yandan yaşam hakkı savunucularının genellikle daha muhafazakâr ve otoriter eğilimli oldukları görülmektedir. Bu konudaki en belirgin örneklerden biri Almanya'da SS Nazi Lideri Heinrich Himmler'in, 1936 yılında kürtaj ve eşcinsellikle mücadele için Gestapo'nun merkez ofisini kurarak, eşcinselleri ve kürtaj yaptırımları cezalandırmasıdır (Ataman 2010).

Kürtajla birlikte eşcinsellik de yine cinsiyet eşitliği ve cinsel haklar noktasında oldukça ikircikli yaklaşım sergilenen ve dünya üzerinde de güncelliğini koruyan meselelerden biridir. Eşcinsellik konusunda ülkelerin özgürlükçülüğünü ölçerken yüzeysel olarak bakılan birkaç unsur vardır. Bunlar, eşcinsel ilişkinin yasak olup olmaması, eşcinsel bireylerin evlenebilme ve çocuk edinme hakkı ve ayrımcı yasaların olmamasıdır. Bu unsurlar ele alındığında, Türkiye; Kanada, İspanya, Belçika, İsveç, Norveç, Hollanda ve İzlanda gibi birçok ülkenin oldukça gerisinde yer almaktadır. İlginç olan nokta ise, aynen kadınlara seçme ve seçilme hakkının birçok özgürlükçü ülkeye göre daha erken verilmesi gibi, Türkiye’de eşcinsellik 1858 yılından bu yana legal olmakla birlikte, cinsiyet ayrımcılığına karşı 2010 yılı Mart ayında sunulan bir yasa tasarısı da reddedilmiş ve 1858 yılından bu yana bu konuda kayda değer bir değişiklik görülmemiştir. Eşcinsellere yönelik tutumları inceleyen Larsen, Reed ve Hoffman, bu olumsuz tutumun temel nedenlerinden birinin konformizm olduğunu ileri sürer. Toplumsal olarak beğenilmeyen ve sosyal normlara uymadığı düşünülen bu gruplara karşı geliştirilen olumsuz ya da umursamaz tavrın temelinde esasen yine toplumdan çekinme ve toplumla çatışma riskini almak istememenin olduğu öne sürülmektedir (Larsen, Reed and Hoffman, 1980: 248). Genel olarak Türkiye’de konservatif liberallerin de cinsiyet eşitliği ve cinsel özgürlükler konusunda benzer bir konformizm içine girdiklerini öne sürmek sanıyorum çok yanlış bir tespit olmaz. Burada söz konusu olan konservatif liberallerin belki de kendileri için hiç ihtiyaç duymayacakları bir özgürlük alanının savunusudur ve birçok konservatif liberal için kürtaj, eşcinsellik ve bunun gibi meseleler bu kimselerin bireysel olarak tercih etmeyeceği durum ya da eylemlerdir. Bir düşünce ya da eylemin “yanlış” olduğuna inanan kişilerin, başkalarının bu “yanlış”ı yapmalarının önünü açan özgürlükleri savunma olgunluğu, Türkiye’de birçok başka kesim gibi konservatif liberaller için de henüz yerleşmemiştir.

Atilla Yayla’nın işaret ettiği gibi “Türkiye’de liberalizmin gelişmesi her yerde geçerli genel şartlara ilâveten bazı mahallî ve konjonktürel şartlara da dayanmaktadır. Esas mesele aydınların seçici, parçalı ve eklektik tavrıdır. Bir konuda liberal olan başka bir konuda çok illiberal olabilmektedir” (Yayla 2008). Özellikle 1980 sonrası dönemde liberal-muhafazakâr eksenindeki belirleyiciler daha çok sosyal meselelere kaymıştır. Her nasıl ki, Türkiye’de solun gerçekten sosyal demokrat olup olmadığının turnusol kâğıdı din özgürlüklerine ve özel olarak da başörtüsüne geliştirdiği tepkiyle ölçülebiliyorsa, konservatif liberallerin de geniş bir özgürlükçü bakış açısını içselleştirip içselleştirmediklerinin turnusol kâğıdı “cinsiyet eşitliği ve cinsel haklar” konusunda geliştirdikleri tavırda gizli olabilir. Bu konuda alınması gereken bir

hayli yol olduğu açıktır. Geçmişte birçok konuda mazlum olmuş ve kendi haklarına tecavüz edilmiş olan konservatif liberallerin, özgürlüklere ilişkin daha bütüncül bir yaklaşım sergilemesi ve kendilerini birinci dereceden ilgilendirmedeği düşünülen özgürlük alanlarının da savunucusu olması, Türkiye’de liberal düşüncenin gelişmesi ve tam anlamıyla yerleşebilmesi için elzem görünmektedir.

Referanslar

- Asher, Herbert B. (1980). *Presidential Elections and American Politics*, 2nd ed. Homewood, Ill.: Dorsey Press.
- Ataman, Hakan. (2010). “Homofobi bir Hastalık mı?” *Radikal İki*. 21.03.2010. <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=986880&CategoryID=42>
- Cobb, Roger W., ve Charles D. Elder. (1973). “The Political Uses of Symbolism”. *American Politics Quarterly*, 1 (Temmuz 1973): 305-339.
- Conover, Pamela Johnston, ve Stanley Feldman. (1980). “Belief System Organization in the American Electorate”. John Pierce ve John L. Sullivan, eds., *The Electorate Reconsidered* içinde Beverly Hills, California: Sage.
- Conover, Pamela Johnston. (1981). “The Origins and Meaning of Liberal/Conservative Self-Identifications”. *American Journal of Political Science*. Cilt 25, No. 4 (Kasım 1981), pp. 617-645
- Cristi, F. R. “Hegel’s Conservative Liberalism” *Canadian Journal of Political Science / Revue canadienne de science politique*, Cilt 22, No. 4 (Aralık 1989), pp. 717-738.
- Çarkoğlu, Ali ve Kalaycıoğlu, Ersin. (2007). *Turkish Democracy Today: Elections, Protest and Stability in an Islamic Society*. Londra: I. B. Tauris.
- Erdoğan, Mustafa. (2005). “Liberalizm ve Türkiye’deki Serüveni”. *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Cilt:7 Liberalizm*. p.23-40
- Foucault, Michael. (1980). “Two Lectures,” Colin Gordon, ed., *Power/Knowledge: Selected Interviews* içinde New York: Pantheon.
- Jacoby, William G. (1986). “Levels of Conceptualization and Reliance on the Liberal-Conservative Continuum”. *The Journal of Politics*, Cilt 48, No. 2 (Mayıs, 1986), pp. 423-432.
- Hayess, N., & Oziell, J. “Homosexuality: Behaviors and Attitudes” *Archives of Sexual Behavior*, 1976, 5, 283-289
- Kazancıgil, Ali ve Ergun Özbudun, eds. (1981). *Ataturk, Founder of a Modern State*. Londra: Hurst.
- Kerlinger, Fred N. 1967. “Social Attitudes and Their Criterial Referents: A structural Theory”. *Psychological Review*, 74 (Mart 1967): 110-122
- Knight, Kathleen. 1985. “Ideology in the 1980 Election: Ideological Sophistication Does Matter”. *Journal of Politics*. 47: 828-853
- Koloğlu, Orhan. 2006. *Kim Bu Ecevit?* 2. Basım. İstanbul: Boyut.
- Larsen, Knud S., Michael Reed ve Susan Hoffman. (1980). “Attitudes of Heterosexuals toward Homosexuality: A Likert-Type Scale and Construct Validity. *The Journal of Sex Research*, Cilt 16, No. 3 (Ağustos., 1980), pp. 245-257
- Serif Mardin. (1981). “Religion and Secularism in Turkey,” *Ataturk, Founder of a Modern State* içinde. ed.

Ali Kazancigil and Ergun Özbudun. Londra: Hurst & Company.

- Mardin, Şerif. (2011). *Türkiye, İslâm ve Sekülerizm*. İletişim. çev. Murat Bozluolcay, Elçin Gen.
- Müller, Johann Baptist. (1982). “Was heisst ‘Liberalkonservativ,’ *Zeitschrift für Politik* 29:351-75.
- Nie, Norman H., Sidney Verba, John R. Petrocik. (1979). *The Changing American Voter*. Enl. Ed. Cambridge, MA: Harvard
- Özel, Soli ve Ali Sarıkaya. (2005). “Türkiye’de Liberalizm’in Prangaları”. *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Cilt:7 Liberalizm* içinde. 452-473.
- Özipek, Bekir Berat. (2005). “Liberal Düşünce Topluluğu”. *Modern Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Cilt:7 Liberalizm* içinde. 620-628.
- Ross, M. W. (1975) “Relationship Between Sex Role and Sex Orientation in Homosexual Man”. *New Zealand Psychologist*, 1975, 4, 25-29.
- Sayarı, Sabri ve Yılmaz Esmer. (2002). *Politics, Parties and Elections in Turkey*. Boulder CO: Lynne Rienner Publishers.
- Stimson, James. (1975). “Belief Systems: Constraint, Complexity, and the 1972 Election”. *American Journal of Political Science*, 19: 398-418
- The Global Gender Gap Report. (2012). Ricardo Hausmann, Harvard University Laura D. Tyson, University of California, Berkeley Saadia Zahidi, World Economic Forum
- Weisberg, Herbert F, ve Jerrold G. Rusk. (1970). Dimensions of Candidate Evaluation. *American Political Science Review*, 64 (Aralık 1970): 1167-1185.
- Yayla, Atilla. (2003). *Fikir Hareketleri ve Liberal Düşünce Topluluğu*. Ankara: Liberte.
- Yayla, Atilla. (2008). “Liberal Düşüncenin ve Türkiye’nin Geleceği”. *Zaman*. 14 Kasım 2008
- Yıldız, Ahmet. (2003) “Politico-Religious Discourse of Political Islam in Turkey: The Parties of National Outlook” *Muslim World*, 93 (2003), 187-210.
- Yılmaz, Murat. (2005). “CHP İlkelerinin 1937’de Anayasaya Girişi ve Liberalizmin Yasaklanması”. *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Cilt:7 Liberalizm* içinde. 197-204.

E-Kaynaklar

Yeni Şafak Gazetesi İnternet Sitesi. “<http://www.yenisafak.com.tr>”

Star Gazetesi İnternet Sitesi. “<http://www.stargazete.com.tr>”

Zaman Gazetesi İnternet sitesi “<http://www.zaman.com.tr>”